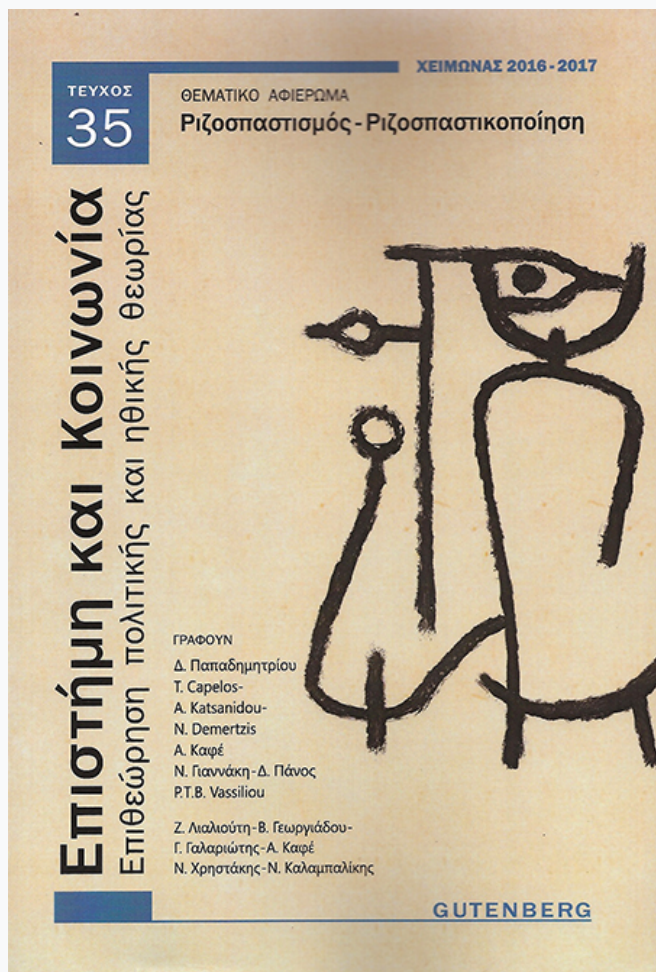

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 35 (2017)

Ριζοσπαστισμός - Ριζοσπαστικοποίηση

Προλεγόμενα 35ου τεύχους

Βασιλική Γεωργιάδου, Νίκος Δεμερτζής

doi: [10.12681/sas.11492](https://doi.org/10.12681/sas.11492)

Copyright © 2017, Βασιλική Γεωργιάδου, Νίκος Δεμερτζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γεωργιάδου Β., & Δεμερτζής Ν. (2017). Προλεγόμενα 35ου τεύχους. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 35, 3–7. <https://doi.org/10.12681/sas.11492>

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η ‘ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ’ έχει καταλάβει ιδιαίτερη θέση στον δημόσιο λόγο κατά την τελευταία τουλάχιστον δεκαετία. Πρόκειται για όρο που χρησιμοποιείται ευρέως προκειμένου να περιγράψει φαινόμενα τα οποία συνδέονται με τη διεθνή τρομοκρατία, με επιθετικές μορφές θρησκευτικού φονταμενταλισμού, καθώς και με ποικίλες εκφράσεις βίαιου κοινωνικού και πολιτικού ακτιβισμού, στον οποίο επιδίδονται άτομα, ομάδες και συλλογικότητες από την 11η Σεπτεμβρίου 2001 μέχρι σήμερα.

Παρότι οι διεργασίες βίαιης ριζοσπαστικοποίησης ανάγονται στη δεκαετία του 1970 ή και παλιότερα, οι επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης αποτελούν ένα γεγονός-καμπή για την πρόσληψη και τον ορισμό του φαινομένου και τη στενή του πλέον διασύνδεση με εξτρεμιστικές εκφράσεις ένοπλων πολεμιστών του Τζιχάντ που πληθαίνουν στις ημέρες μας. Από τις επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους μέχρι εκείνες στο *Charlie Hebdo*, το Bataclan και τη Νίκαια, στο αεροδρόμιο Zaventem, σε σταθμούς του μετρό των Βρυξελλών, σε τοπικό τρένο στο Würzburg, εναντίον γκέι μπαρ στο Ορλάντο της Φλόριντας και εκδήλωσης για άτομα με ειδικές ανάγκες στο Σαν Μπερναντίνο στην Καλιφόρνια, η ριζοσπαστικοποίηση στις ημέρες μας συνδέεται άρρηκτα με φαινόμενα μαζικής ισλαμικής βίας που εκτός από δογματικό σχίσμα και σεχταρισμό στο εσωτερικό του Ισλάμ αποτυπώνουν πολιτισμικές και εθνικιστικές συγκρούσεις στην καρδιά και την περιφέρεια του δυτικού κόσμου. Όσο εντείνονται τα πολυπολιτισμικά

χαρακτηριστικά του κόσμου που ζούμε και όσο οι διεργασίες της παγκοσμιοποίησης βαθαίνουν, τόσο η ριζοσπαστικοποίηση κερδίζει έδαφος: από τα κύματά της παρασύρονται πρωτίστως οι πολέμιοι του πολιτικού φιλελευθερισμού, του πολιτισμικού πλουραλισμού και της πολιτικής των ανοικτών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: σε μια τέτοια πορεία ευάλωτοι δείχνουν εκείνοι που κατακλύζονται από φόβο και εχθρότητα απέναντι στον Άλλο και όσοι νιώθουν ανασφαλείς και μετέωροι σε έναν κόσμο ρευστό που μεταβάλλεται ραγδαία, με λιγότερο συμπαγή εθνικά σύνορα και διαρκώς αυξανόμενα ρίσκα και αβεβαιότητες. Σε μια τέτοια συγκυρία, ιστορικές εμπειρίες όπως εκείνη της αποικιοκρατίας και των επεμβατικών πολεμικών επιχειρήσεων, αλλά και βιώματα θυματοποίησης και ταπείνωσης δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την ανάδειξη και την επιτάχυνση διεργασιών ριζοσπαστικοποίησης.

Στη μελέτη του φαινομένου επισημαίνονται οι διαφορετικές διαστάσεις του, οι λόγοι που το προκαλούν και τα χαρακτηριστικά εκείνων που είναι διαθέσιμοι απέναντί του. Η ριζοσπαστικοποίηση είναι ένα φαινόμενο με θρησκευτικές και κοσμικές εκφράσεις: ταυτίζεται με ευρύτερες διεργασίες εκδογματισμού και όχι μόνο με εκείνες που εκπορεύονται από τον θρησκευτικό φανατισμό και τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, παρότι στις ημέρες μας οι τελευταίες είναι κυρίαρχες στις εκδηλώσεις του φαινομένου. Οι αιτίες που προκαλούν ριζοσπαστικοποίηση είναι ιστορικές, αλλά και κοινωνικο-οικονομικές. Άλλες από αυτές ανάγονται δηλαδή στο παρελθόν και στον τρόπο που αυτό εσωτερικεύεται από άτομα, ομάδες και συλλογικότητες, ενώ άλλες αφορούν τη συγκυρία και διασυνδέονται με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που επικρατούν (ανεργία, ύφεση, εκπτώχευση κ.λπ.). Μεταβολές με καθοδική τροχιά στην κοινωνική θέση που οι συνθήκες αυτές επιφέρουν, αλλά και αρνητική υποκειμενική αντίληψη της κοινωνικής θέσης θεωρείται ότι ευνοούν ιδιαίτερος τη διαθεσιμότητα απέναντι στο εν λόγω φαινόμενο.

Η διαθεσιμότητα απέναντι στον ριζοσπαστισμό έχει ηλικιακά και γενεακά χαρακτηριστικά, καθώς είναι οι νέοι, όπως και οι νέοι με μεταναστευτικό οικογενειακό υπόβαθρο, που κατεξοχήν συγκαταλέγονται στο δυναμικό της ριζοσπαστικοποίησης. Μεταξύ τους εντοπίζονται νέοι από τα μεσαία κοινωνικά στρώματα,

όπως και άτομα με μικρο-παραβατικό παρελθόν, γεγονός που καταδεικνύει ότι περισσότερο και από την κοινωνική ανέχεια η έλλειψη κοινωνικής αναγνώρισης και η απουσία ουσιώδους κοινωνικής ενσωμάτωσης είναι εκείνες που δημιουργούν τάσεις προς τη ριζοσπαστικοποίηση.

Παλιότερα θεωρούνταν ότι οι διεργασίες ριζοσπαστικοποίησης είναι μακρόσυρτες, προϋποθέτουν συμμετοχή σε δίκτυα, της οποίας είχε προηγηθεί μια τυπική ή άτυπη διαδικασία στρατολόγησης επίδοξων μελών. Όχι ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει πια, όμως η ριζοσπαστικοποίηση ενδέχεται να είναι και μια πιο μοναχική πορεία, που μπορεί να συντελεστεί σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα, στη διάρκεια του οποίου η διαδικτυακή επαφή με ορισμένα κείμενα προπαγάνδας ή με ισχύουσες πρακτικές που συνδέονται με το φαινόμενο κρίνονται ως παράγοντες επαρκείς προκειμένου να ξεκινήσει μια εξατομικευμένη πορεία προς μια τέτοια κατεύθυνση.

Η ριζοσπαστικοποίηση αποτελεί μια διεργασία που διέρχεται μέσα από φάσεις και στάδια: η κλιμάκωση [escalation] θεωρείται *sine qua non* γνώρισμα του φαινομένου στο πλαίσιο του οποίου παρατηρείται η δυνατότητα μετατροπής ριζοσπαστικών αντιλήψεων σε ανάλογη μορφή συμπεριφοράς. Παρότι η τελευταία δεν είναι συνώνυμη με τον εξτρεμισμό και την τρομοκρατία, το φαινόμενο στην ολότητά του εμπερικλείει αυτές τις διαστάσεις ως κύριες εκφράσεις του. Ως εκ τούτου το ζήτημα της βίας θεωρείται κομβικό στην πλαισίωση της ριζοσπαστικοποίησης είτε με τη μορφή της διαθεσιμότητας είτε/και με εκείνη της αποδοχής της βίας ως μέσου διεκδίκησης και πολιτικής δράσης. Είναι ακριβώς αυτά τα διαφορετικά και διακριτά επίπεδα μιας κλιμακούμενης ριζοσπαστικοποίησης, στο επίκεντρο της οποίας βρίσκονται αντιλήψεις για τη βία και τη χρήση βίας, που δημιουργούν προοπτικές αντιμετώπισης του φαινομένου με την εφαρμογή πρακτικών που στοχεύουν στην αντιστροφή της ριζοσπαστικοποίησης [counter-radicalisation] και στην απο-ριζοσπαστικοποίηση [de-radicalisation] (δυννητικά) ακραίων εκδοχών του φαινομένου.

Το θεματικό αφιέρωμα του ανά χείρας τεύχους εστιάζει στο φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης ως διαδικασία και στον ριζοσπαστισμό ως πολιτικό προσανατολισμό. Είναι η πρώτη φορά

στην Ελλάδα που κοινωνικοεπιστημονικό περιοδικό προβαίνει σε συστηματική ανάλυση της εν λόγω προβληματικής. Ως εκ τούτου: α) στα περισσότερα άρθρα του αφιερώματος γίνεται προσπάθεια εννοιολογικής αποσαφήνισης του προσίδιου σημασιολογικού πεδίου και β) οι προταθείσες αναλύσεις και ερμηνείες στηρίζονται σε ποσοτική και ποιοτική πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα. Η Δέσποινα Παπαδημητρίου αναφέρεται στην κοινωνική ιστορία της ιδέας/έννοιας του ριζοσπαστισμού και στην καλειδοσκοπική εκδήλωση των ριζοσπαστικότητων, για να καταλήξει στις συγκαιρινές εκφάνσεις του φαινομένου στο πλαίσιο του ισλαμισμού και του μετα-ισλαμισμού. Οι Tereza Capelos, Alexia Katsanidou και Nicolas Demertzis επεξεργάζονται πρόσφατα εμπειρικά δεδομένα και διαπιστώνουν ότι στην Ελλάδα αυτό που συνήθως εκλαμβάνεται ως εμπροσθοβαρής ‘ριζοσπαστισμός’ ενέχει μια χτυπητή διάσταση ‘αντιδραστησιμότητας’, μια ετοιμότητα δηλαδή για αλλαγές προς τα πίσω. Η ανάλυσή τους κινείται σε επίπεδο συμπεριφοράς, αξιών και πολιτικών συναισθημάτων. Η Αναστασία Καφέ διαπιστώνει ότι επιμέρους διαστάσεις της εμπειρίας της ανεργίας οδηγούν διαφορετικές κατηγορίες ανέργων άλλοτε σε πολιτική απάθεια και άλλοτε σε ριζοσπαστικές κινητοποιήσεις. Η Ντόρα Γιαννάκη και ο Διονύσης Πάνος αναφέρονται αναλυτικά στον πολυπαραγοντικό χαρακτήρα της ριζοσπαστικοποίησης και στις πολλαπλές πτυχές της προσωπικότητας των εμπλεκόμενων αφ’ ενός και στον ενισχυτικό ρόλο που μπορούν να παίζουν στη διαδικασία αυτή τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αφ’ ετέρου. Από μια ορισμένη πολιτικο-ψυχολογική σκοπιά ο Phaidon Thymios Benedetti Vassiliou εστιάζει στον ρόλο των θεωριών συνομωσίας στο πλαίσιο του λατινοαμερικανικού λαϊκισμού, για να καταλήξει στο ότι η παρανοϊκή πολιτική σκέψη ευνοεί την κλιμάκωση της πολιτικο-θρησκευτικής ριζοσπαστικοποίησης. Οι Ζηνοβία Λαλιούτη, Βασιλική Γεωργιάδου, Γιάννης Γαλαριώτης και Αναστασία Καφέ τοποθετούν την ξеноφοβία στο μακρο-/μεσο- επίπεδο της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας και των διαφορετικών εκδοχών της επίσημης και βιωμένης εθνικής ταυτότητας. Έτσι αποφεύγουν τη συνήθη αναγωγή των δεξιών ριζοσπαστικών, ξеноφοβικών και εξτρεμιστικών στάσεων σε απλά συμπτώματα της τρέχουσας οικονομικής κρίσης.

Στη στήλη ‘Ξαναδιαβάζοντας τους κλασικούς’ οι Νικόλας Χρηστάκης και Νίκος Καλαμπαλίκης προβαίνουν σε μια περιεκτική απογραφή και συνάμα αποτίμηση του έργου του μεγάλου γάλλου κοινωνικού ψυχολόγου Serge Moscovici για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις. Ακριβώς επειδή οι τελευταίες συγκροτούν τρόπους του κοινωνικώς και πολιτικώς γινώσκειν και ειδέναι, το άρθρο τους μπορεί να διαβαστεί αντιστικτικά με τα περισσότερα εκ των κειμένων του θεματικού αφιερώματος.

Το 35ο τεύχος της επιθεώρησης *Επιστήμη και Κοινωνία* συμπληρώνεται με ένα βιβλιογραφικό δοκίμιο για την Άκρα Δεξιά στην Ανατολική Ευρώπη καθώς και με βιβλιοκριτικές επιλεγμένων τίτλων της πρόσφατης βιβλιοπαραγωγής. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται δύο βιβλία-μαρτυρίες πολιτικών. Το *Επιστήμη και Κοινωνία* θα φιλοξενήσει και στο μέλλον αντίστοιχα πονήματα έχοντας ως κριτήριο την ποιότητα και την τεκμηριωτική αξία των σχετικών έργων.

Βασιλική Γεωργιάδου

Νίκος Δεμερτζής

Επιμελητές του τεύχους